

W następstwie ukazania się rozporządzenia Rady Ministrów z 9 marca 2008 r. w sprawie wprowadzenia programu zwalczania choroby Aujeszkyego u świń (Dz. U. 08.64.397), w marcu 2008 r. rozpoczęto w Polsce działania zmierzające do eradykacji wirusa tej choroby z terytorium Polski. Ogólnopolski program zwalczania choroby został poprzedzony programem pilotażowym, który wdrożono w województwie lubuskim na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z 22 czerwca 2006 r. w sprawie wprowadzenia programu zwalczania choroby Aujeszkyego u świń na obszarze województwa lubuskiego (Dz. U. 06.109.751) i kontynuowano w 2007 r. na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z 24 sierpnia 2007 r. w sprawie wprowadzenia programu zwalczania choroby Aujeszkyego u świń na obszarze województwa lubuskiego (Dz. U. 07. 156. 1098).

Aktualnie programem zwalczania choroby Aujeszkyego objęte są wszystkie województwa. W części z nich całkowicie zakończono pierwszy etap programu, to jest pierwsze pobranie próbek krwi, w innych na ukończeniu jest już drugie pobranie krwi, a w nielicznych rozpoczęto trzecie pobieranie próbek.

Na podstawie uzyskanych wyników można stwierdzić, że sytuacja epizootyczna w poszczególnych województwach, a zwłaszcza w powiatach i gminach, jest bardzo różna. W niektórych powiatach nie stwierdzono ani jednego gospodarstwa

Korzystna nowelizacja rozporządzenia dotyczącego programu zwalczania choroby Aujeszkyego u świń

Zygmunt Pejsak¹, Janusz Związek², Andrzej Lipowski¹

z Zakładu Chorób Świń Państwowego Instytutu Weterynaryjnego – Państwowego Instytutu Badawczego w Puławach¹ oraz Głównego Inspektoratu Weterynarii w Warszawie²

serologicznie dodatniego, a w innych odsetek tego typu chlewni sięga 20%.

Dane dotyczące realizacji programu zwalczania choroby w poszczególnych województwach w 2008 r. są przedstawione w tabeli 1. Zamieszczone w niej wyniki badań serologicznych dowodzą, że sytuacja epizootyczna naszego kraju jest mniej korzystna niż zakładano. Średnio około 4,3% stad świń jest zakażonych (dane z 31 listopada 2008 r.). Największy odsetek stad serologicznie dodatnich stwierdzono w województwach, w których liczba świń oraz gęstość populacji świń jest szczególnie wysoka, w wielkopolskim, kujawsko-pomorskim i świętokrzyskim. W województwach tych odsetek gospodarstw serologicznie dodatnich po pierwszym pobraniu próbek krwi kształtuje się, odpowiednio, na poziomie 7,9, 7,4 i 8,8%.

Podsumowując dotychczas uzyskane dane można stwierdzić, że średni dla Polski odsetek gospodarstw zapowietrzonych jest istotnie wyższy od spodziewanego.

Niemniej jednak należy wyraźnie podkreślić, że jest on wielokrotnie niższy od rejestrowanego w takich krajach Unii Europejskiej, jak Niemcy, Holandia czy Belgia. Tylko w nielicznych powiatach o największej gęstości populacji świń sytuacja w zakresie intensywności rozprzestrzenienia się wirusa choroby Aujeszkyego była podobna do tej, którą rejestrowano w krajach Europy Zachodniej.

Biorąc pod uwagę wysoce zróżnicowane natężenie występowania wirusa choroby Aujeszkyego na terenie Polski, za słuszną należy uznać przyjętą dla naszego kraju strategię zwalczania choroby opartą na metodach „szczepienie-eliminacja” oraz administracyjnej. Pierwsza metoda była zalecana do stosowania na obszarach, na których stwierdzono znaczny odsetek stad serologicznie dodatnich – średnio więcej niż 5%, a druga – tam gdzie odsetek stad zakażonych wirusem choroby Aujeszkyego był niski.

W trakcie prawie 10 miesięcy realizacji programu zdobyto doświadczenia oraz

zebrano wnioski od Inspekcji Weterynaryjnej, prywatnych lekarzy weterynarii oraz hodowców i producentów świń, upoważniające do podjęcia działań zmierzających do nowelizacji cytowanego na wstępie rozporządzenia Rady Ministrów.

Celem przedmiotowej nowelizacji jest przede wszystkim dostosowanie regulacji prawnych do istniejącej sytuacji epizootycznej, ocenionej obiektywnie dopiero na podstawie badania krwi z pierwszego pobrania. Należy podkreślić, że we wszystkich krajach, w których dotychczas realizowano program zwalczania choroby Aujeszkyego, również miało miejsce dostosowywanie programu do bieżącej sytuacji. Dlatego też zagadnienie nowelizacji należy traktować jako działanie zupełnie normalne. Można sądzić, że prawdopodobna jest kolejna nowelizacja, jeżeli dla sprawności realizacji programu zwalczania choroby będzie ona niezbędna.

Potrzeba nowelizacji rozporządzenia wynikała z wielu przesłanek, w tym przede wszystkim z nadmiernej restrykcyjności w zakresie postępowania w chlewniach zapowietrzonych oraz w chlewniach zlokalizowanych w obszarze zapowietrzonym. W aspekcie zapisów wspomnianego rozporządzenia stado, w którym stwierdzono nawet jeden dodatni wynik badania serologicznego, w zasadzie traciło możliwości kontynuowania produkcji. Podobnie sytuacja układała się we wszystkich stadach zlokalizowanych w strefie zapowietrzonej. Wspomniany zapis często decydował o tym, że z wielu względów, także dla dobra sąsiadów, stado mające status zakażonego likwidowano, przez co ginął problem „obszaru zapowietrzonego”.

Trudny do przestrzegania był również zapis dotyczący postępowania w stacjach unasienniania loch, a w szczególności dotyczący obrotu nasieniem. Wyjątkowo skomplikowana była sytuacja stacji unasienniania loch, które znalazły się w strefie zapowietrzonej. W zasadzie na bankructwo były też skazane chlewnie produkujące prosięta w przypadku stwierdzenia w nich seroreagentów lub wtedy, gdy znalazły się w strefie zapowietrzonej. Zgodnie z rozporządzeniem nie było bowiem możliwości wyprowadzenia prosiąt z takich gospodarstw. Wątpliwości związane z realizacją budził także zapis dotyczący zasad prowadzenia szczepień.

Przedstawione, a także inne argumenty i uwagi, pochodzące przede wszystkim od Inspekcji Weterynaryjnej, zadecydowały o tym, że podjęto i w zasadzie ukończono już prace nad nowelizacją wspomnianego rozporządzenia.

Najważniejsze zmiany, które wprowadzono do nowelizowanego projektu są następujące.

Nowelizacją, mogącą mieć największe pozytywne implikacje dla realizacji

programu, jest rezygnacja z obowiązku tworzenia przez powiatowego lekarza weterynarii obszaru zapowietrzonego o promieniu 1,5 km od ogniska choroby. Zapis ten, skądinąd potrzebny z epizootycznego i naukowego punktu widzenia, był przyczyną wielu napięć. Niekiedy zamiast dawać efekty pozytywne, utrudniał podejmowanie właściwych decyzji, w tym przede wszystkim ograniczał możliwości wykorzystywania metody „szczepienie – eliminacja”.

Zamiast „obszaru zapowietrzonego” wprowadzono pojęcie „stada powiązanego epizootycznie ze stadem zakażonym”. Na podstawie tego zapisu powiatowy lekarz weterynarii, analizując ewentualne bezpośrednie i pośrednie powiązania stada, w którym stwierdzono seroreagentów z innymi chlewniami oraz zabezpieczenia epizootyczne obowiązujące w „stadach powiązanych epizootycznie”, może podjąć decyzję o wprowadzeniu szczepień w tych gospodarstwach, które w związku z tego rodzaju kontaktami lub brakiem właściwej bioasekuracji narażone są na wprowadzenie wirusa do stada. Powiatowy lekarz weterynarii nie jest zobowiązany do wprowadzenia szczepienia nawet w blisko zlokalizowanych gospodarstwach, jeżeli są one właściwie zabezpieczone i przestrzegane są tam regulacje związane z obrotem trzodą chlewną.

Drugą, z praktycznego punktu widzenia niezwykle ważną zmianą jest umożliwienie, pod pewnymi warunkami, prowadzenie niezakłóconej produkcji tuczników, a nawet prosiąt w stadach zakażonych, w których prowadzi się szczepienia. Zlikwidowany bowiem został obowiązujący bezwzględnie w poprzednim rozporządzeniu, zakaz wprowadzania świń do zakażonego stada. Zgodnie z duchem nowelizacji, w drodze odstępstwa, powiatowy lekarz weterynarii będzie mógł decyzją wyrazić zgodę na wprowadzanie do szczepionego stada zakażonego świń, ich nasienia i komórek jajowych ze stad o statusie potencjalnie wolnych od wirusa choroby Aujeszkyego, stad seronegatywnych i o statusach wyższych. A także, co bardzo ważne, ze stad potencjalnie wolnych od wirusa choroby Aujeszkyego – szczepionych, seronegatywnych – szczepionych oraz ze stad wolnych od wirusa choroby Aujeszkyego – szczepionych. W przypadku gdy świnię pochodzą z stad nieszczepionych, przed wprowadzeniem do chlewni zapowietrzonych muszą one zostać dwukrotnie zaszczepione. Odstęp pomiędzy szczepieniami musi wynosić cztery tygodnie. Zwierzęta będzie można włączyć do stada najwcześniej tydzień po szczepieniu.

Ważne jest to, że w stadach zakażonych – szczepionych dopuszczone będzie wykorzystywanie knurów do krycia naturalnego, pod warunkiem, że są one serologicznie ujemne i zostały zaszczepione przeciwko chorobie Aujeszkyego.

Advantageous amendment to Ministry Council Regulation concerning the national Aujeszky's disease eradication programme

Pejsak Z.¹, Związek J.², Lipowski A.¹. Department of Swine Diseases, National Veterinary Research Institute in Pulawy¹, General Veterinary Inspectorate in Warsaw².

After 12 months of realization of the national Aujeszky's disease (AD) eradication programme it is clear that not accurate presumption of AD seroprevalence in pig population caused some problems in the effective and economically accepted method of AD eradication. In general, strategy of AD eradication in Poland was too restrictive. The above-discussed amendment of the still obligatory Ministry Council Regulation will emphasize that the main method of AD eradication should be based on „vaccination – eradication” principle. Administrative method, i.e. killing or slaughtering pigs should be used rarely, only in exceptional cases and in general at the final stage of eradication campaign. Vaccination of pigs in infected herds according to the scheme provided by the amended Regulation and regulation concerning reproduction of pigs in the infected farm will enable almost normal production.

The same strategy will be adopted for the farms epidemiologically connected with infected ones (so-called contact holdings). Moreover, animal trade, although under some restrictions, will be allowed between farms with the same epidemiological status or from herds with higher to herds with lower health status in regard to AD, including those vaccinated ones. Amended Regulation will be not as restrictive as before for semen collection centers. Also, much easier to achieve will be AD free status for farms that have been serologically tested for years by producers themselves, and for their own expenses, and always were ADV seronegative.

Summarizing, all those above-mentioned amendments will focus on reducing, to the necessary minimum, negative economical consequences of the program to the pig production sector.

Keywords: Aujeszky's disease, pigs, eradication programme, amendment.

W omawianej nowelizacji doprecyzowano, które stada świń są objęte programem zwalczania choroby Aujeszkyego. Zgodnie z nowym zapisem programem objęte są wszystkie stada świń, których dotyczy obowiązek rejestracji, zgodnie z ustawą z 2 kwietnia 2004 r. o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt.

Powtórzono za poprzednim rozporządzeniem, ale w sposób bardziej wyraźny i jednoznaczny, że pobieraniu próbek krwi w ramach realizacji programu podlegają świnię w wieku od 12 tygodnia życia.

Zamiast istniejącego w poprzednim rozporządzeniu określenia „ubój po gospodarczym wykorzystaniu” wprowadzono termin „ubój odroczonego”, który w praktyce oznacza tę samą procedurę postępowania,

Tabela 1. Realizacja programu zwalczania choroby Aujeszkyego w Polsce w 2008 r.

Województwo	przewidywanych do zbadania	Liczba stad		% stad	
		zbadanych	zakazanych	zbadanych	zakazanych
Dolnośląskie	11 252	8 259	3	73,40	0,04
Kujawsko-pomorskie	42 717	31 061	2498	72,71	8,04
Lubelskie	48 529	25 450	102	52,44	0,04
Lubuskie	3 725	1 429	8	38,36	0,21
Łódzkie	40 300	29 525	706	73,26	2,39
Małopolskie	22 413	13 072	822	58,32	6,29
Mazowieckie	54 371	28 417	975	52,26	3,43
Opolskie	12 589	9 249	34	73,47	0,37
Podkarpackie	26 166	13 756	439	52,57	3,19
Podlaskie	21 415	11 908	27	55,61	0,23
Pomorskie	15 394	11 037	43	71,70	0,39
Śląskie	10 906	8 310	223	76,20	2,68
Świętokrzyskie	21 302	15 651	1498	73,47	9,57
Warmińsko-mazurskie	12 919	9 212	358	71,31	3,89
Wielkopolskie	68 806	57 380	5723	83,39	9,97
Zachodniopomorskie	7 684	6 168	10	80,27	0,16
Razem	420 488	279 884	13 469	66,56	4,81

czyli ubój świń po osiągnięciu masy ubojowej lub ubój loch po wyproszeniu i odsadzeniu prosiąt. Zmiana ta ma celu sprecyzowanie, w jakich sytuacjach powiatowy lekarz weterynarii może odstąpić od nakazu natychmiastowego uboju zwierząt. Odroczony ubój ma przede wszystkim umożliwić dotczenie prosiąt lub warchlaków do masy ubojowej i ich sprzedaż do rzeźni.

Możliwe będzie również, pod pewnymi warunkami, przemieszczanie prosiąt ze stada zakażonego szczepionego do innego stada zakażonego.

Wprowadzono możliwość szybszego uzyskania przez niektóre stada świń statusu wolnego od choroby Aujeszkyego. Stado, w którym właściciel prowadził badania serologiczne na własny koszt, może zostać uznane za wolne od wirusa po jednym pobraniu krwi. Właściciel takiego stada musi wykazać, że w ciągu 12 miesięcy poprzedzających badanie w ramach programu wszystkie zwierzęta hodowlane, czyli knury, knurki, lochy i loszki przebywające w tym stadzie zostały przebadane w ramach badań własnych i nie stwierdzono u nich żadnego dodatniego wyniku badania.

Warunkiem uznania stada za wolne od choroby Aujeszkyego jest również zachowanie odstępu pomiędzy badaniami poprzedzającymi badanie w ramach programu, który powinien wynosić od 2 do 6 miesięcy. Zmiana ta była szczególnie potrzebna dla gospodarstw zarodkowych oraz stacji unasienniania loch, które od lat we własnym zakresie prowadzą badania w kierunku choroby Aujeszkyego.

Ważne znaczenie ma wprowadzenie w stadach seronegatywnych-szczepionych możliwości przeprowadzania badań serologicznych. Dzięki tym badaniom stada te będą miały nadawane statusy:

- 1) stada zarodowe i o pełnym cyklu produkcji, potencjalnie wolne-szczepione, seronegatywne-szczepione, wolne-szczepione.
- 2) tuczarnie, seronegatywne-szczepione, wolne-szczepione.

Złagodzone rygory wobec stad, w których nie wykryto seroreagentów, ale podjęto decyzję o ich zaszczerpieniu. Możliwość prowadzenia reprodukcji pozwoli takim stadom na prawie normalne utrzymanie hodowli i produkcji.

Wprowadzono także możliwość, a w przypadku trzeciego pobrania krwi obowiązek, ponownego zbadania próbki krwi, w przypadku gdy w stadzie zostanie stwierdzony tylko jeden wynik dodatni. Przepis ten ma na celu wykluczenie możliwości wprowadzenia szczepień lub eliminacji stada, w przypadku gdy pojedynczy wynik dodatni jest tak zwanym wynikiem fałszywie dodatnim – co zawsze jest możliwe. Znane jest także zjawisko tzw. pojedynczych seroreagentów (single reactors). Zwierzęta takie wykazują wielokrotnie dodatni wynik badania, mimo że nigdy nie zetknęły się z wirusem. Zjawisko to nie zostało do końca wyjaśnione, niemniej jednak komplikuje proces zwalczania choroby Aujeszkyego. Ze względów ekonomicznych musi być ono brane pod uwagę.

Ważne z praktycznego punktu widzenia i uzasadnione ekonomicznie jest ponadto

wprowadzenie regulacji, która zakłada, że w przypadku odbudowy lub tworzenia stada od podstaw zyskuje ono status stada, z którego pochodzą nowo wprowadzone świnię. Zwierzęta muszą pochodzić ze stad wolnych lub urzędowo wolnych od choroby Aujeszkyego. Zasada ta pozwoli przyznać stadu status bez konieczności ponownego prowadzenia badań.

Istotne jest wprowadzenie czytelnych przepisów dotyczących badania zwierząt na koszt właściciela, w przypadku gdy nie przestrzega on zasad przemieszczania świń lub innych zawartych w programie. Zapis ten ma zmobilizować rolników do przestrzegania zasad przemieszczania świń oraz nakazów i zakazów nałożonych przez powiatowego lekarza weterynarii. Gdy właściciel stada prowadzi do gospodarstwa świnię lub materiał biologiczny świń nieznanego pochodzenia, powiatowy lekarz weterynarii uznaje stado za podejrzaną o zakażenie i nakazuje badanie wszystkich świń w stadzie na koszt właściciela.

Cieszyć powinna, przede wszystkim stacje unasienniania loch, wprowadzona zmiana zasady stałego monitorowania choroby Aujeszkyego w tych podmiotach. Centra pozyskiwania nasienia mają prawny obowiązek prowadzenia stałego monitorowania choroby Aujeszkyego od 2004 r. Po uzyskaniu przez nie statusu urzędowo wolnego od choroby badania kontrolne obejmą w ciągu roku u 100% zwierząt w centrum, przy założeniu, że co kwartał badanych będzie 25% knurów.

Zniesiony zostanie również uciążliwy dla stacji unasienniania loch obowiązek wystawiania świadectwa zdrowia dla nasienia świń. Wystarczającą będzie odpowiednia adnotacja lekarza weterynarii nadzorującego centrum w orzeczeniu lekarsko-weterynaryjnym.

Nowelizacja rozporządzenia zakłada wprowadzenie obowiązku wystawiania świadectwa zdrowia dla każdej przesyłki świń, w tym dla przesyłek świń kierowanych ze stad wolnych do rzeźni. Świadectwa zdrowia dla świń pochodzących ze stad zakażonych, podejrzanych o zakażenie oraz zawieszonych muszą być dodatkowo oznakowane. Zmiana ta pozwoli na sprawowanie pełnej kontroli Inspekcji Weterynaryjnej nad obrotem krajowym świń, co zapobiegnie niekontrolowanemu ich przemieszczaniu.

W nowelizacji rozporządzenia zawarty zostanie szczegółowy program szczepień, który przedstawiać się będzie następująco.

Program szczepień w stadach zakażonych prowadzących produkcję w cyklu zamkniętym

Szczepienia świń w stadzie zakażonym przeprowadza się w następujący sposób:

- 1) stado podstawowe po raz pierwszy szczepi się dwukrotnie, przy czym odstęp między szczepieniami wynosi 4 tygodnie,
- 2) kolejne szczepienie stada podstawowego powtarza się co 4 miesiące,
- 3) w tym samym czasie szczepi się wszystkie zwierzęta stada podstawowego, niezależnie od ich stanu fizjologicznego,
- 4) prosięta od matek szczepionych szczepi się dwukrotnie:
 - a) pierwsze szczepienie przeprowadza się między 10 a 12 tygodniem życia,
 - b) drugie szczepienie przeprowadza się między 14 a 16 tygodniem życia.
- 5) prosięta od matek nieszczepionych szczepi się w 6 i 10 tygodniu życia,
- 6) tucznikom powyżej 6 miesiąca życia, znajdującym się w stadzie, szczepionym w ramach programu, podaje się trzecią dawkę szczepionki w 8 miesiącu życia,
- 7) loszkom własnego chowu, wykorzystywanym do odnawiania stada podstawowego, podaje się trzecią dawkę szczepionki w 8 miesiącu życia,
- 8) zwierzęta wprowadzone spoza stada (loszki, knurki), przeznaczone do odnawiania stada podstawowego, przed włączeniem do stada szczepi się dwukrotnie, z zachowaniem 4 tygodni odstępu między szczepieniami, przy czym drugie szczepienie przeprowadza się nie później niż na tydzień przed włączeniem zwierzęcia do stada.

Program szczepień w tuczarniach zakaźnych

Wszystkie świnie w tuczarni szczepi się jednokrotnie lub dwukrotnie, w zależności

od terminu uboju. Tuczniki przeznaczone do uboju w okresie miesiąca przed ubojem immunizuje się jednokrotnie. Natomiast wszystkie inne zwierzęta szczepi się dwukrotnie w odstępie 4 tygodni. Z regulacji dotyczących zasad stosowania szczepionek w naszym kraju wynika, że nie immunizuje się świni w okresie 3 tygodni przed ubojem. Wszystkie świnie wprowadzane do tuczarni szczepi się w dniu wprowadzenia zwierząt do obiektu. Szczepienie powtarza się po 4 tygodniach. Tucznikom, które nie osiągnęły wagi rzeźnej do 6 miesiąca życia, podaje się trzecią dawkę szczepionki w 8 miesiącu życia.

Program szczepień w stadach o cyklu zamkniętym, potencjalnie wolnych od wirusa choroby Aujeszkiego, stadach seronegatywnych oraz stadach wolnych od wirusa choroby Aujeszkiego, mających status stad powiązanych epizootycznie z ogniskiem choroby

Szczepienia świni przeprowadza się w następujący sposób:

- 1) stado podstawowe po raz pierwszy szczepi się dwukrotnie, przy czym odstęp między szczepieniami wynosi 4 tygodnie,
- 2) kolejne szczepienie stada podstawowego powtarza się co 6 miesięcy,
- 3) w tym samym czasie szczepi się wszystkie zwierzęta stada podstawowego, niezależnie od ich stanu fizjologicznego,
- 4) prosięta od matek szczepionych immunizuje się jednokrotnie – między 11 a 13 tygodniem życia,
- 5) prosięta od matek nieszczepionych immunizuje się jednokrotnie między 10 a 12 tygodniem życia,

- 6) zwierzęta wprowadzone spoza stada (loszki, knurki), przeznaczone do odnawiania stada podstawowego, przed włączeniem do stada szczepi się dwukrotnie, z zachowaniem 4 tygodni odstępu między szczepieniami; zwierzęta można włączyć do stada tydzień po pierwszym szczepieniu.

Program szczepień w tuczarniach potencjalnie wolnych od wirusa choroby Aujeszkiego, seronegatywnych oraz wolnych od wirusa choroby Aujeszkiego, mających powiązania epizootyczne z ogniskiem choroby

Wszystkie zwierzęta w tuczarni w wieku powyżej 12 tygodnia życia szczepi się jednokrotnie. Wszystkie świnie wprowadzane do tuczarni szczepi się jednokrotnie do 3 dnia od wprowadzenia zwierząt do obiektu.

*

Można mieć nadzieję, że bardzo intensywne działania Głównego Inspektoratu Weterynarii spowodują, że pozostający aktualnie w fazie uzgodnień projekt nowelizacji rozporządzenia szybko zostanie podpisany przez stosowne władze i wprowadzony w życie. Można mieć pewność, że usprawni on program zwalczania choroby Aujeszkiego u świni w naszym kraju.

Prof. dr hab. Zygmunt Pejsak, Państwowy Instytut Weterynaryjny, Zakład Chorób Świni, al. Partyzantów 57, 24-100 Puławy, e-mail: zpejsak@piwet.pulawy.pl